



РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ

Мирослава Вовк ¹, Юлія Грищенко ²

- 1 доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, <https://orcid.org/0000-0002-9109-9194>, e-mail: miravovk79@gmail.com
- 2 кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, <https://orcid.org/0000-0003-0039-9720>, e-mail: gulia2020@ukr.net

Реферат:

Актуальність: проблема оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів зумовлена необхідністю актуалізації української історико-педагогічної спадщини з метою посилення націєтворчого контексту змісту психологічних і педагогічних дисциплін; збагачення темами з проблем персонології освіти, ментального здоров'я, інклюзії, подолання освітніх втрат, психодидактики, медіадидактики на засадах міжпредметної інтеграції; гармонізації змісту психолого-педагогічних дисциплін з професійним стандартом вчителя, викладача тощо.

Мета статті: узагальнення результатів опитування викладачів закладів фахової передвищої і вищої педагогічної освіти різних регіонів України вивчення освітньої документації щодо структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів; обґрунтування рекомендацій з удосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на різних рівнях.

Методи дослідження: онлайн опитування викладачів закладів фахової передвищої і вищої педагогічної освіти з метою визначення проблемних питань у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам на різних освітніх рівнях аналіз освітньої документації психолого-педагогічних дисциплін (освітніх програм, силабусів, робочих програм, навчально-методичного супроводу/забезпечення) в підготовці майбутніх педагогів різного фаху на рівні фахової передвищої освіти, на бакалаврському, магістерському, докторському освітніх рівнях у 18 закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти в різних регіонах України; прогностичний аналіз задля обґрунтування рекомендацій з оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Результати: Узагальнюючи результати опитування, констатовано, що спостерігається вмотивованість викладачів на оновлення змісту психолого-педагогічних дисциплін з урахування інновацій (упровадження Нової української школи, профільної старшої школи тощо), спрямованість до доцільне структурування змістового контенту дисциплін задля формування визначених у професійному стандарті, у стандартах вищої освіти з певної спеціальності компетентностей усталеність, застарілість змісту освітніх компонентів, нерозробленість якісного навчально-методичного супроводу, нівелювання міжпредметних зв'язків тощо. Аналіз освітньої документації до психолого-педагогічних дисциплін уможливив висновок про необхідність удосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, що має відбуватися шляхом упровадження змістових модулів, тем з теорії і практики психопедагогіки, персонології освіти, актуалізації історико-педагогічних ідей, упровадження наскрізності змістових модулів, тем в обов'язкові і варіативні дисципліни з проблем психологічних травм дітей, отриманих у результаті військових дій, проблем ментального здоров'я у партнерстві вчителів, учнів, батьків, громади; створення цифрового навчально-методичного супроводу оновлення змістового контенту обов'язкових психолого-педагогічних дисциплін тощо.

Висновки: за результатами емпіричного дослідження (опитування викладачів, вивчення освітньої документації до викладання психолого-педагогічних дисциплін) було запропоновано рекомендації на різних рівнях – на інституційному (удосконалення критеріїв якості освітніх програм Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за критерієм людських ресурсів у напрямі необхідності розвитку професійних компетентностей викладачів; визначення необхідності співвіднесення змісту психолого-педагогічних дисциплін визначеним у професійному стандарті компетентностям; урегулювання освітнього партнерства між закладами вищої педагогічної та загальної середньої освіти з метою реагування на виклики війни і повоєнного відновлення країни); на управлінському (удосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів на основі теорії і практики психопедагогіки, персонології освіти, актуалізації історико-педагогічних ідей; оновлення змісту обов'язкової дисципліни «Педагогіка»; впровадження наскрізності змістових модулів, тем з проблем психологічних травм дітей, отриманих у результаті військових дій, проблем ментального здоров'я у партнерстві вчителів, учнів, батьків, громади; створення цифрового навчально-методичного супроводу); на професійному (оновлення силабусів, програм освітніх компонентів психолого-педагогічного спрямування з урахуванням актуалізації української історико-педагогічної спадщини з метою посилення націєтворчого контексту змісту відповідних дисциплін; оновлення змісту психолого-педагогічних дисциплін на засадах міжпредметної інтеграції темами з проблем персонології освіти, ментального здоров'я, інклюзії, подолання освітніх втрат, психодидактики, медіадидактики) тощо.

Ключові слова: *психолого-педагогічна підготовка, майбутні педагоги, зміст психолого-педагогічної підготовки, компетентності, рекомендації.*

Вступ. В умовах військової агресії російської федерації проти України особливу соціокультурну роль виконує вчитель, який є ретранслятором традицій національної культури, професійних знань, цінностей мови, літератури, фольклору, історії в освітній практиці, власним життєвим і професійним прикладом формує учня як особистість. Означена місія увиразнюється в умовах культурно-інформаційної війни у зв'язку з військовою агресією РФ на території України. Адже нині роль педагога полягає у формуванні особистості учнів, їхнього світогляду, цінностей, а також врахування реалій війни, що передбачає володіння професійними й особистісними якостями, які уможливають здійснення педагогічної дії на учні на засадах емпатії, партнерської комунікації, особистісного підходу, підтримки ментального здоров'я, здатності відповідати інноваціям, що визначаються компетентнісними засадами Нової української школи, профільної старшої школи тощо..

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та європейських країнах відображають запит суспільства на формування у здобувачів освіти не тільки академічних знань, а і «м'яких навичок» (soft skills), а саме комунікативність, креативність, емоційний інтелект, критичне мислення та ін. Означені актуалітети доводять: сучасний педагог має бути майстром у своїй професії, ментором, наставником, бути здатним

до саморегуляції, емпатії, стресостійкості, особистісного і професійного розвитку, внутрішньої готовності до викликів професії. Відповідно набуває актуальності проблема оновлення змісту саме психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, що зумовлено необхідністю актуалізації української історико-педагогічної спадщини з метою посилення націєтворчого контексту змісту психологічних і педагогічних дисциплін; збагачення темами з проблем персонології освіти, ментального здоров'я, інклюзії, подолання освітніх втрат, психодидактики, медіадидактики на засадах міжпредметної інтеграції тощо.

Джерела дослідження. Проблема психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів стала предметом досліджень українських науковців і педагогів-практиків у контексті вивчення специфіки викладання психологічних і педагогічних дисциплін (Т. Белан (2019), Р. Горбатюк (2017), Л. Дяченко (2016), В. Кравченко (2023), О. Кривильова (2018), Н. Павлик, О. Іванова (2022), Н. Титова (2019) та ін.). Зарубіжний досвід професійної, психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів вивчали О. Бігун (2020), А. Джурило (2019), В. Іванова (2020), Ю. Кобюк (2021), О. Мартинюк (2017), О. Самойленко, Ю. Новгородська (2025). Проблема формування професійних компетентностей майбутніх педагогів у процесі психолого-педагогічної підготовки стала предметом дослідження

О. Кучерявого (2021), Н. Лазаренко (2020), Л. Ракітянської (2019), О. Цюняк (2020) та ін. Емпіричні дані з проблеми розвитку змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісних засадах висвітлено у публікаціях авторів статті (Вовк, Грищенко, & Соломаха, 2024) та у представлених на відкритих платформах дослідницьких даних (Вовк, & Грищенко, 2024).

Мета статті: узагальнення результатів опитування викладачів закладів фахової передвищої і вищої педагогічної освіти різних регіонів України вивчення освітньої документації щодо структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів; обґрунтування рекомендацій з удосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на різних рівнях.

Методи дослідження: онлайн опитування викладачів закладів фахової передвищої і вищої педагогічної освіти з метою визначення проблемних питань у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам на різних освітніх рівнях *аналіз освітньої документації* психолого-педагогічних дисциплін (освітніх програм, силабусів, робочих програм, навчально-методичного супроводу/забезпечення) в підготовці майбутніх педагогів різного фаху на рівні фахової передвищої освіти, на бакалаврському, магістерському, докторському освітніх рівнях у 18 закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти в різних регіонах України; прогностичний аналіз задля

обґрунтування рекомендацій з оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів.

Результати і обговорення. Упродовж 2023-2024 рр. науковців відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України у межах виконання наукового дослідження «Розвиток змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісних засадах» (РК 0123U100447, 2023 – 2025 рр.) провели онлайн опитування викладачів щодо проблеми змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у закладах фахової передвищої і вищої освіти. В опитуванні взяли участь 204 викладача з 13 закладів фахової передвищої і вищої освіти. Серед опитаних – 20 викладачів закладів фахової передвищої освіти, 138 – викладають на рівні бакалаврів, 29 – викладають на магістерському рівні, 17 викладачів на докторському рівні. Результати опитування частково представлені у відкритому доступі (Вовк, & Грищенко, 2024).

З метою визначення залученості викладачів до викладання психолого-педагогічних дисциплін було запропоновано надати відповіді на таке запитання: «Які дисципліни психолого-педагогічного спрямування Ви викладаєте?» (рис. 1). Серед опитаних найбільша кількість викладачів викладають методику викладання певної дисципліни в школі (38,3%), загальну педагогіку (19,4%), педагогіку (18,1%).



Рис. 1. Залученість викладачів до викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам (%)

Респонденти зазначили, що більшість дисциплін психолого-педагогічного

спрямування до освітніх програм належать до обов'язкових (67,7%) (рис. 2).

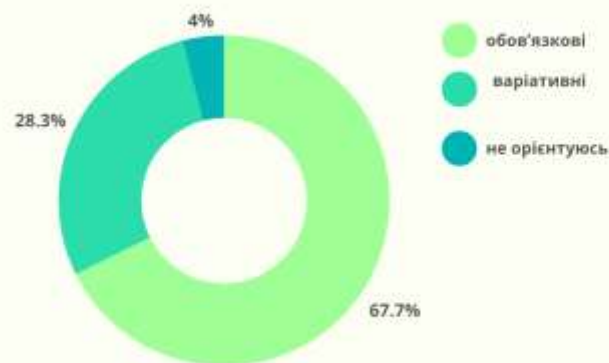


Рис. 2. Включення дисциплін психолого-педагогічного спрямування до обов'язкових чи варіативних блоків (%)

Відповіді на запитання «Чи вважаєте Ви за необхідне змінювати зміст навчальних програм психолого-педагогічних дисциплін щороку?» дозволили з'ясувати, що 72%

опитаних вбачають необхідність в оновленні і доповненні змісту навчальних програм психолого-педагогічних дисциплін щороку (рис. 3).

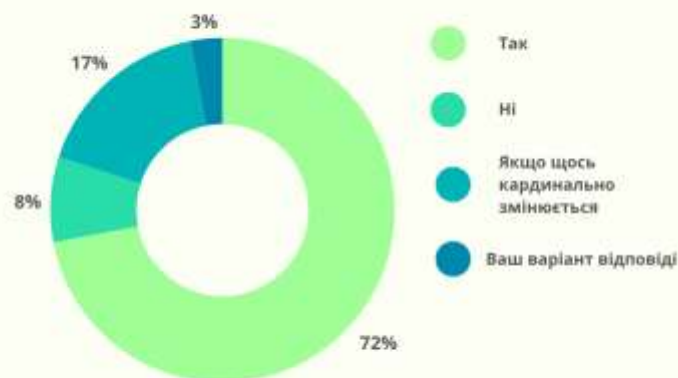


Рис. 3. Вмотивованість викладачів змінювати зміст навчальних програм психолого-педагогічних дисциплін щороку (%)

Необхідність оновлення змісту психолого-педагогічних дисциплін з

урахуванням тенденцій педагогічної науки в Україні засвідчує 74% респондентів (рис. 4).

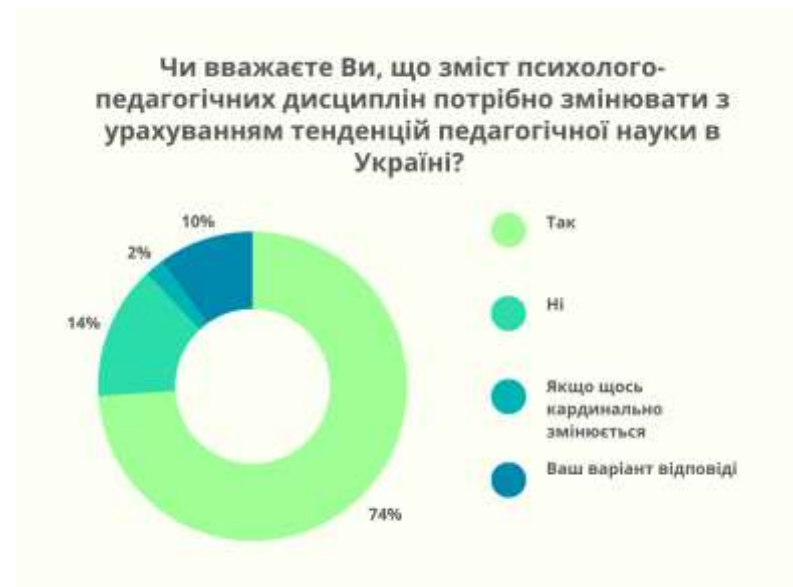


Рис. 4. Необхідність оновлення змісту психолого-педагогічних дисциплін з урахуванням тенденцій педагогічної науки в Україні (%)

54,4% викладачів вважають, що є необхідність у вивченні і впровадженні зарубіжного досвіду підготовки педагогів та з

урахуванням цього досвіду вносити зміни у зміст психолого-педагогічних дисциплін (рис. 5).

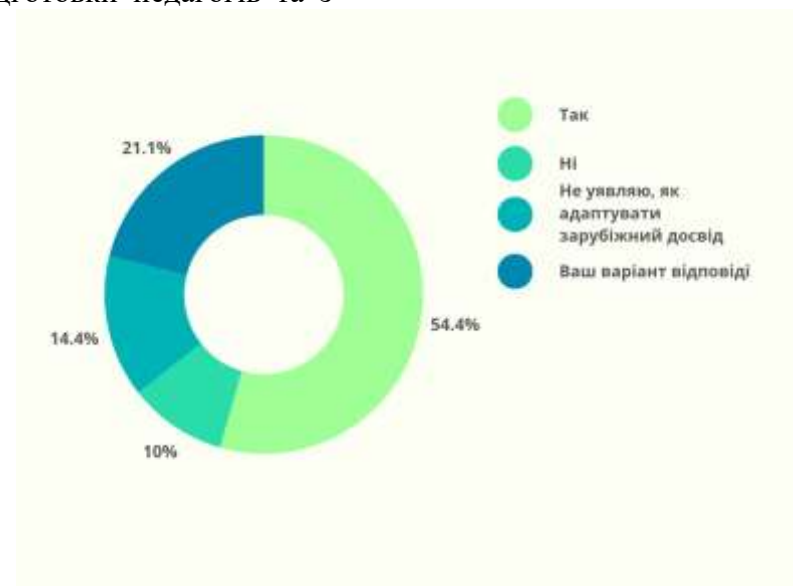


Рис. 5. Необхідність вивчення і впровадження зарубіжного досвіду підготовки майбутніх педагогів (%)

На питання «Які дисципліни психолого-педагогічного спрямування Ви вважаєте застарілими?» респонденти зазначили, що потребують оновлення змістового контенту такі

дисципліни: педагогіка (32%), методика виховної роботи (25%), методика викладання дисциплін (13%), інші (30%) (рис. 6).

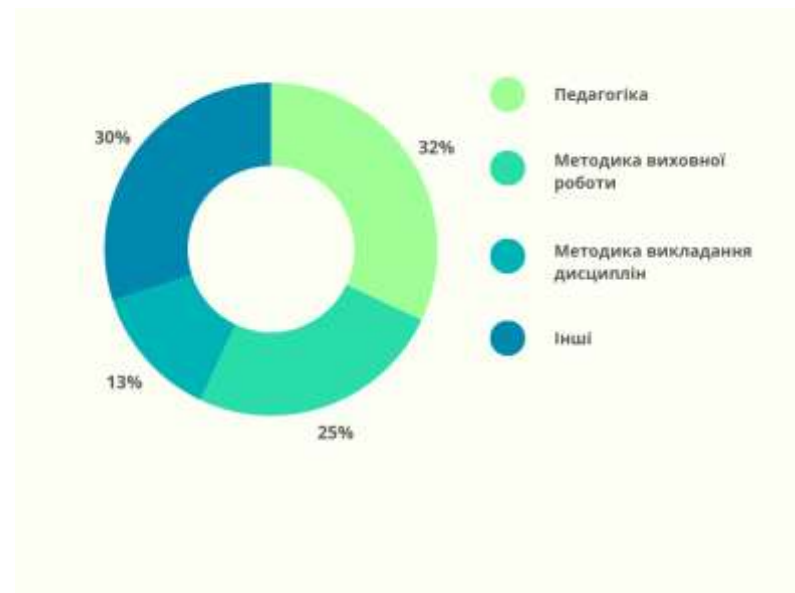


Рис. 6. Застарілість змісту дисциплін психолого-педагогічного спрямування у підготовці майбутніх педагогів (%)

Викладачі також визначили пріоритетність основних професійних компетентностей, які формуються у майбутніх

педагогів під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін (рис. 7).

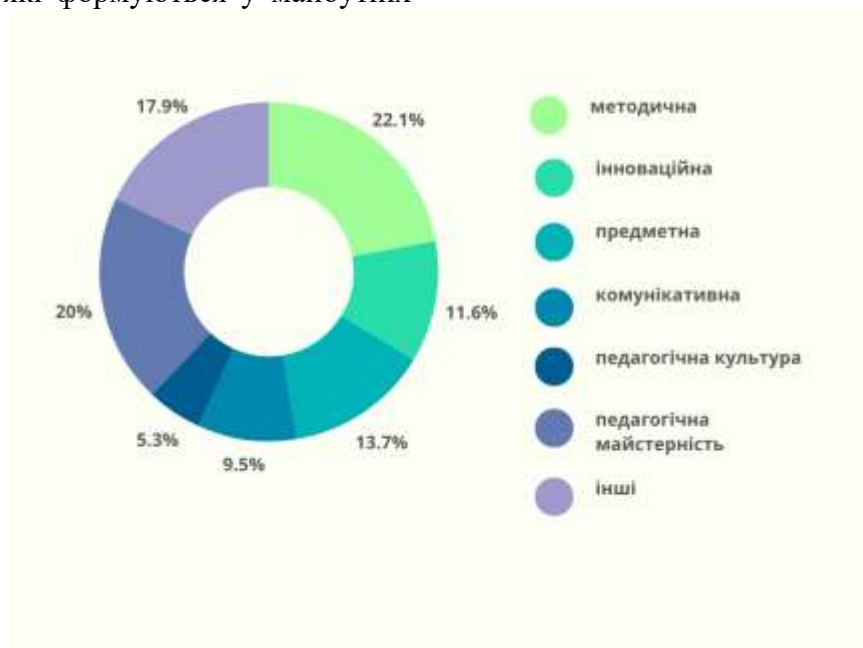


Рис. 7. Формування основних професійних компетентностей у майбутніх педагогів під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін (%)

Респонденти зазначили, що вивчення психолого-педагогічних дисциплін сприяє формуванню інших важливих для професійної діяльності педагога компетентностей (рис. 8),

серед яких – організаційна ((8,3%), рефлексивна (8,3%), предметно-методична (8,8%) та ін., що відповідає чинному професійному стандарту вчителя.



Рис. 8. Формування професійних компетентностей у майбутніх педагогів під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін (%)

У відповідях на запитання «Які інноваційні за змістом дисципліни психолого-педагогічного спрямування потрібно викладати майбутнім педагогам?» респонденти віддали перевагу таким, як: «Педагогічна інноватика»

(28%), «Дистанційні технології навчання» (20%), «Хмарні технології» (15%), «Інновації у педагогіці» (12%) та інші дисципліни (25%) (рис. 9).

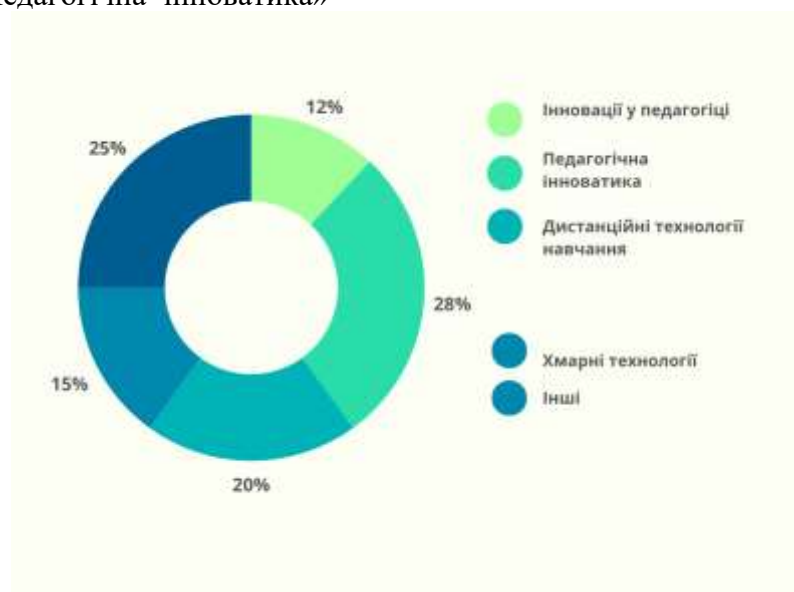


Рис. 9. Інноваційні за змістом дисципліни психолого-педагогічного спрямування (%)

Наступним чином розподілилися відповіді на запитання «Яким формам і методам Ви віддасте перевагу у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам?»: практикуми 8,2%, лекції 17,1%,

тренінги 9,6%, педагогічні ситуації 6,2%, консультації індивідуальні 13,7%, консультації групові 18,5%, онлайн заняття 12,3%, самостійна робота 9,6%, інші 4,8%. (рис. 10).

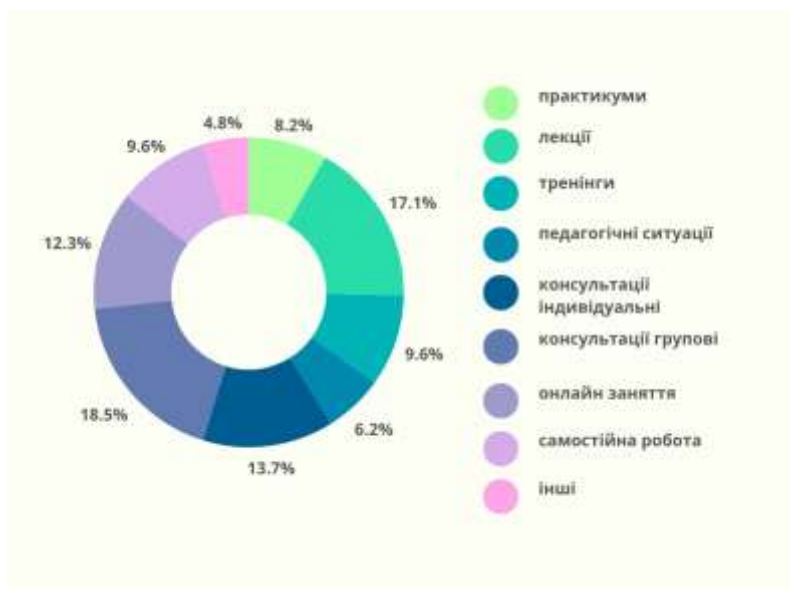


Рис. 10. Перевага форм і методів у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам (%)

На запитання «Які у Вашій професійній діяльності основні ресурси вдосконалення змісту, форм і методів викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам?» респонденти найефективнішими відзначили

стажування/підвищення кваліфікації в Україні (30,1%), вебінари (23%), тренінги, майстер-класи (11,5%), співпраця з колегами (9,7%), співпраця з науковцями (5,3%) (рис. 11).



Рис. 11. Джерела удосконалення змісту, форм і методів викладання психолого-педагогічних дисциплін майбутнім педагогам (%)

Узагальнюючи результати опитування, констатуємо, що спостерігається вмотивованість викладачів на оновлення змісту психолого-педагогічних дисциплін з урахування інновацій (упровадження Нової української школи, профільної старшої школи тощо), спрямованість до доцільне структурування змістового контенту дисциплін задля формування визначених у

професійному стандарті, у стандартах вищої освіти з певної спеціальності компетентностей тощо. Водночас констатовано усталеність, застарілість змісту освітніх компонентів, нерозробленість якісного навчально-методичного супроводу, нівелювання міжпредметних зв'язків тощо.

У ході дослідження було здійснено аналіз освітньої документації психолого-педагогічних дисциплін (освітніх програм, силабусів, робочих програм, навчально-методичного супроводу/забезпечення) в підготовці майбутніх педагогів різного фаху на рівні фахової передвищої освіти, на бакалаврському, магістерському, докторському освітніх рівнях у 18 закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти в різних регіонах України.

Вивчення документації дозволило виявити такі особливості структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях, що частково представлено у публікаціях таких дослідників, як М. Вовк, Ю. Грищенко, С. Соломаха (2024):

- *на освітньому рівні фахової передвищої освіти*: урізноманітнення психолого-педагогічних дисциплін відбувається залежно від спеціальності, фокусу освітньо-професійних програм, регіональної специфіки функціонування закладу; психолого-педагогічні дисципліни передують педагогічній, навчальній, виробничій практиці/кам; значна увага приділяється методикам викладання фахових дисциплін, методичним прийомам викладання/навчання у початковій школі з урахуванням концептуальних засад Нової української школи; структурування змісту здійснюється з урахуванням теорії і практики педагогічної майстерності у початковій школі, у дошкільній освіті тощо; організації виховної роботи;

- *на бакалаврському освітньому рівні* (спрямованість на формування фахових компетентностей, розроблення варіативних освітніх компонентів з урахуванням майбутнього фаху, індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, структурування змісту на основі вивчення проблем інклюзивної освіти, психологічної допомоги, підтримки, протидії булінгу тощо);

на магістерському освітньому рівні (зміст освітньо-професійних програм підготовки фахівців формується з урахуванням компетентностей (загальних і спеціальних (фахових, предметних) та результатів навчання; спрямованість на формування викладацьких умінь у синтезі з розвитком дослідницької, інноваційної, лідерської компетентностей);

на докторському освітньому рівні (перелік і змістовий контент вибіркових

психолого-педагогічних дисциплін врегульовується запитом майбутніх викладачів-дослідників щодо поглибленого вивчення відповідної субдисципліни педагогіки, психології, міждисциплінарного курсу з урахуванням дослідницьких інтересів, проблематики дисертаційного дослідження; зміст психолого-педагогічних дисциплін структуровано з метою розвитку викладацької, педагогічної майстерності, здатності створювати інновації у галузі освітніх, педагогічних наук та ретранслювати їх в освітню практик).

Результати емпіричного дослідження (опитування викладачів, вивчення освітньої документації до викладання психолого-педагогічних дисциплін) було запропоновано рекомендації на різних рівнях:

- *на інституційному*: удосконалення критерії якості освітніх програм Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за критерієм людських ресурсів у напрямі необхідності розвитку професійних компетентностей викладачів, які мають володіти здатністю і готовністю навчати майбутніх педагогів, які зазнали психологічної травми, фізичного насилля тощо в умовах російської війни проти України; у локальних документах закладів освіти визначення необхідності співвіднесення змісту психолого-педагогічних дисциплін визначеним у професійному стандарті компетентностям; гармонізація навчальних планів за освітніми програмами на різних освітніх рівнях; урегулювання освітнього партнерства між закладами вищої педагогічної та загальної середньої освіти з метою реагування на виклики війни і повоєнного відновлення країни;

- *на управлінському*: удосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів на основі теорії і практики психопедагогіки, персонології освіти, актуалізації історико-педагогічних ідей; оновлення змісту обов'язкової дисципліни «Педагогіка» з урахуванням компетентнісних засад Нової української школи; впровадження наскрізності змістових модулів, тем з проблем психологічних травм дітей, отриманих у результаті військових дій, проблем ментального здоров'я у партнерстві вчителів, учнів, батьків, громади; створення цифрового навчально-методичного супроводу оновлення змістового контенту обов'язкових психолого-педагогічних дисциплін розроблення навчально-методичного

супроводу вдосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів педагогічного фаху з урахуванням ключових компетентностей

- на професійному: оновлення силабусів, програм освітніх компонентів психолого-педагогічного спрямування з урахуванням актуалізації української історико-педагогічної спадщини з метою посилення націєтворчого контексту змісту відповідних дисциплін; оновлення змісту психолого-педагогічних дисциплін на засадах міжпредметної інтеграції темами з проблем персонології освіти, ментального здоров'я, інклюзії, подолання освітніх втрат, психодидактики, медіадидактики; упровадження в освітні компоненти інноваційного змісту з проблем методології педагогічних, психологічних досліджень на основі напрацювань українських і зарубіжних учених; моделювання професійних ситуацій для розвитку партнерської взаємодії учасників освітнього процесу з урахуванням викликів війни, а також з проєкцією на реалії організації освітнього процесу в період повоєнного відновлення; створення інноваційного освітнього середовища (наставництво, педагогічні авторські майстерні, літні/зимові школи для аспірантів) тощо.

Висновки. Удосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісних засадах є багатограним процесом, що вимагає системного підходу на різних освітніх рівнях. Рекомендовано удосконалювати зміст базової дисципліни педагогічного спрямування («Педагогіка»); оновлення змістового контенту дисципліни «Педагогіка» на основі впровадження змістових модулів і тем з проблем психопедагогіки, історії педагогіки, персонології національної освіти, педагогічної майстерності; удосконалювати силабуси, робочі програми, навчально-методичне забезпечення психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях у галузі А Освіта у закладах фахової передвищої освіти (педагогічних коледжах) і закладах вищої педагогічної освіти на основі визначених у професійних стандартах вчителя, викладача компетентностей; суттєво оновлювати зміст психолого-педагогічного компонента у контексті дерусифікації його змісту; упроваджувати сучасний інноваційний науково-методичний супровід вивчення дисциплін психолого-

педагогічного спрямування у цифровому форматі тощо.

Доцільно внести якісні зміни в освітні програми підготовки майбутніх педагогів у галузі А Освіта на бакалаврському і магістерському освітньому рівні у закладах вищої педагогічної освіти; удосконалювати зміст психолого-педагогічної підготовки фахівців педагогічного фаху з урахуванням викликів повоєнного відновлення України.

Удосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів має відбуватися шляхом упровадження змістових модулів, тем з теорії і практики психопедагогіки, персонології освіти, актуалізації історико-педагогічних ідей шляхом упровадження наскрізності змістових модулів, тем в обов'язкові і варіативні дисципліни з проблем психологічних травм дітей, отриманих у результаті військових дій, проблем ментального здоров'я у партнерстві вчителів, учнів, батьків, громади; оновлення силабусів, програм освітніх компонентів психолого-педагогічного спрямування доцільно здійснювати з урахуванням української історико-педагогічної спадщини з метою посилення націєтворчого контексту змісту відповідних дисциплін, на засадах міжпредметної інтеграції темами з проблем персонології освіти, ментального здоров'я, інклюзії, подолання освітніх втрат, психодидактики, медіадидактики та ін. Доцільно передбачити створення цифрового навчально-методичного супроводу оновлення змістового контенту обов'язкових психолого-педагогічних дисциплін; моделювання професійних ситуацій для розвитку партнерської взаємодії учасників освітнього процесу з урахуванням викликів війни, а також з проєкцією на реалії організації освітнього процесу в період повоєнного відновлення (навчання психологічно травмованих учнів, студентів, необхідність партнерської комунікації з внутрішньо переміщеними особами, особами, які зазнали втрат, стресових ситуацій тощо); адаптація новітніх європейських та світових освітньо-педагогічних практик до потреб системи освіти в Україні.

Перспективою подальших досліджень є розроблення й апробація навчально-методичного супроводу удосконалення змісту психолого-педагогічних дисциплін у підготовці майбутніх педагогів.

Список посилань:

Белан, Т. Г. (2019). Психолого-педагогічна підготовка майбутніх педагогів-інженерів. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки*, СХХХХІV (144), 13-19. <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-144.2019.02>

Бігун, О. М. (2020). *Педагогічна підготовка майбутніх учителів середніх шкіл у коледжах Великої Британії*. Дис. канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». <http://surl.li/smmst>

Вовк, М., Грищенко, Ю., & Соломаха, С. (2024a). Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти України. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття»*, 9 (1), 43-54. <https://www.unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/101/94>

Вовк, М., & Грищенко, Ю. (2024b). Результати опитування за темою наукового дослідження «Розвиток змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісних засадах» [Data set]. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14713237>

Горбатюк, Р. (2017). Проектування психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*, 4, 123–134.

Джурило, А. П. (2019). До питання про професійний розвиток педагога у Федеральній Республіці Німеччина. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 квітня 2019 року)*, 153–155. Тернопіль: СМП «Тайп».

Дяченко, Л. М. (2016). *Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Федеративної Республіки Німеччина*. Дис. канд. пед. наук. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Іванова, В. (2020). *Підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: теорія і практика: монографія*. Івано-Франківськ: Вид-во НАІР.

Кобюк, Ю. М. (2021). *Професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів в університетах Австралії*. Дис. доктора філософії. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. <http://ipood.com.ua/e-library/repozitariy-disertaciya/disertaciyni-materiali-2021/>

Кравченко, В. (2023). Психологічні засади педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у сучасному контексті. *Теоретична і дидактична філологія*, 35, 16-27. <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2023-35-16-27>

Кривильова, О.А. (2018). *Проектування психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів*. Дис. доктора пед. наук. Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет. <http://surl.li/smmst>

Кучерявий, О. Г. (2021). *Професійний і особистісний розвиток сучасного вчителя: монографія*. Кропивницький: Імекс-ЛТД.

Лазаренко, Н. І. (2020). *Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції*. Дис. доктора пед. наук. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. <http://ipood.com.ua/e-library/repozitariy-disertaciya/disertaciyni-materiali-2020/>

Мартинюк, О.В. (2017). Традиційна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах Німеччини. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (29–30 листопада 2017 року)*, (с. 76–78). Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД».

Павлик, Н., & Іванова, О. (2022). *Психологічні засоби професійного розвитку педагога нової української школи: методичний посібник*. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. <http://surl.li/noreev>

Ракітянська, Л. М. (2019). Емоційний інтелект як особистісний чинник професійного становлення майбутнього вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*, 1 (157), 162-165. <https://doi.org/10.31812/123456789/3279>

Самойленко, О. В., & Новгородська, Ю. Г. (2025). Підготовка майбутніх учителів у системі вищої освіти як проблема дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців. *Психолого-педагогічні науки*, 1, 206-217. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2025-PP-1-206-217>

Титова, Н. М. (2019). *Теоретичні і методичні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання*. Дис. доктора пед. наук. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. <http://surl.li/smmst>

Цюняк, О. (2020). Професійна підготовка майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності як наукова проблема. *Освітні обрії*, 1, 201-205. http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2020_1_43

Переклад і транслітерація

Belan, T. H. (2019). *Psykhologo-pedahohichna pidhotovka maibutnikh pedahohiv-inzheneriv* [Psychological and pedagogical training of future engineering teachers]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Pedahohichni nauky*, CXXXIV (144), 13-19. <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-144.2019.02>, [in Ukrainian].

Bihun, O. M. (2020). *Pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv serednikh shkil u koledzhakh Velykoi Brytanii*. [Pedagogical training of future secondary school teachers in colleges in the UK]. Dys. kand. ped. nauk. DVNZ «Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni Hryhoriia Skovorody». Pereiaslav-Khmelnitskyi. <http://surl.li/smmst>, [in Ukrainian].

Vovk, M., Hryshchenko, Yu., & Solomakha, S. (2024a). *Zmist psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi i vyshchoi pedahohichnoi osvity Ukrainy* [The content of psychological and pedagogical training of future teachers in institutions of professional pre-higher and higher pedagogical education in Ukraine]. *Visnyk kafedry YuNESKO «Neperervna profesiina osvita XXI stolittia»*, 9 (1), 43-54. <https://www.unesco-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/101/94>, [in Ukrainian].

Vovk, M., & Hryshchenko, Y. (2024b). *Rezultaty opytuvannia za temoiu naukovoho doslidzhennia «Rozvytok zmistu psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv na kompetentnisnykh zasadakh»* [Results of the survey on the topic of scientific research «Development of the content of psychological and pedagogical training of future teachers on a competency-based basis»]. [Data set]. Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziana NAPN Ukrainy. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14713237>, [in Ukrainian].

Horbatiuk, R. (2017). *Proektuvannia psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia* [Designing psychological and pedagogical training for future vocational teachers]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohichni nauky*, 4, 123–134, [in Ukrainian].

Dzhurylo, A. P. (2019). *Do pytannia pro profesiinyi rozvytok pedahoha u Federalnii Respublitsi Nimechchyna* [On the issue of teacher professional development in the Federal Republic of Germany]. *Rozvytok profesiinoi maisternosti pedahoha v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti: zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii* (11–12 kvitnia 2019 roku), (s. 153–155). Ternopil: SMP «Taip», [in Ukrainian].

Diachenko, L. M. (2016). *Psykhologo-pedahohichna pidhotovka maibutnikh uchyteliv zahalnoosvitnikh shkil v universytetakh Federatyvnoi Respubliki Nimechchyna* [Psychological and pedagogical training of future teachers of general education schools at universities in the Federal Republic of Germany]. Dys. kand. ped. nauk. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziana NAPN Ukrainy, [in Ukrainian].

Ivanova, V. (2020). *Pidhotovka fakhivtsiv doshkilnoi osvity v universytetakh Spoluchenoho Korolivstva Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Training of preschool education specialists at universities in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: theory and practice: monograph]. Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo NAIR [NAIR Publishing House], [in Ukrainian].

Kobiuk, Yu. M. (2021). *Profesiina pidhotovka maibutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv v universytetakh Avstralii* [Professional training of future primary school teachers in Australian universities]. Dys. doktora filosofii. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. <http://ipood.com.ua/e-library/repozitariy-disertacyi/disertaciyni-materiali-2021/>, [in Ukrainian].

Kravchenko, V. (2023). *Psykholohichni zasady pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u suchasnomu konteksti* [Psychological principles of pedagogical training of future foreign language teachers in the modern context]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia*, 35, 16-27. <https://doi.org/10.31470/2309-1517-2023-35-16-27>, [in Ukrainian].

Kryvylova, O.A. (2018). *Proektuvannia psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vykladachiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv*. [Designing psychological and pedagogical training for future teachers of vocational and technical educational institutions]. Dys. doktora ped. nauk. Berdiansk: Berdianskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. <http://surl.li/smmst>, [in Ukrainian].

Kucheriavyyi, O. H. (2021). *Profesiinyi i osobystisnyi rozvytok suchasnoho vchytelia: monohrafiia* [Professional and personal development of a modern teacher]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, [in Ukrainian].

Lazarenko, N. I. (2020). *Tendentsii profesiinoi pidhotovky vchyteliv u pedahohichnykh universytetakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii*. [Trends in professional training of teachers in pedagogical universities of Ukraine in the context of European integration]. Dys. doktora ped. nauk. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy. URL: <http://ipood.com.ua/e-library/repozitariy-disertacyi/disertaciyni-materiali-2020/>, [in Ukrainian].

Martyniuk, O. V. (2017). *Tradytiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Nimechchyny* [Traditional training of future teachers in higher education institutions in Germany]. *Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (29–30 lystopada 2017 roku), (s. 76–78). Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», [in Ukrainian].

Pavlyk, N., & Ivanova, O. (2022). *Psykholohichni zasoby profesiinoho rozvytku pedahoha novoi ukrainskoi shkoly*. [Psychological means of professional development of a teacher of the new Ukrainian school]. Kyiv. <http://surl.li/nopeev>, [in Ukrainian].

Rakitiaska, L. M. (2019). *Emotsiinyi intelekt yak osobystisnyi chynnyk profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia*. [Emotional intelligence as a personal factor in the professional development of a future teacher]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyi kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Pedahohichni nauky*, 1 (157), 162-165. Chernihiv: Natsionalnyi universytet «Chernihivskyi kolehium» imeni T. H. Shevchenka», [in Ukrainian].

Samoilenko, O. V., & Novhorodska, Yu. H. (2025). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv u systemi vyshchoi osvity yak problema doslidzhennia vitchyznianskykh i zarubizhnykh naukovtsiv*. [Training of future teachers in the higher education system as a research problem of domestic and foreign scientists]. *Psykholoho-pedahohichni nauky*, 1, 206-217. DOI 10.31654/2663-4902-2025-RR-1-206-217, [in Ukrainian].

Tytova, N. M. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia*. [Theoretical and methodological principles of psychological and pedagogical training of future teachers of vocational education]. Dys. doktora ped. nauk. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M.P. Drahomanova. URL: <http://surl.li/smmst>, [in Ukrainian].

Tsiuniak, O. (2020). *Profesiina pidhotovka maibutnikh mahistriv pochatkovoї osvity do innovatsiinoi diialnosti yak naukova problema*. [Professional training of future masters of primary education for innovative activities as a scientific problem]. *Osvitni obrii*, 1, 201-205. http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2020_1_43, [in Ukrainian].

RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE CONTENT OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS IN UKRAINE

Myroslava Vovk¹, Yuliia Hryshchenko²

- 1 Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Head of the Department of Content and Technologies of Pedagogical Education at Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9109-9194>, e-mail: miravovk79@gmail.com
- 2 Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Senior Research Fellow of the Department of Content and Technologies of Pedagogical Education at Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0039-9720>, e-mail: gulia2020@ukr.net

Abstract

Relevance: The problem of updating the content of psychological and pedagogical training for future teachers is determined by the need to actualize Ukrainian historical and pedagogical heritage to strengthen the nation-building context of psychological and pedagogical disciplines; to enrich topics related to educational personology, mental health, inclusion, overcoming educational losses, psychodidactics, and media didactics based on interdisciplinary integration; and to harmonize the content of psychological and pedagogical disciplines with the professional standard for teachers, lecturers, etc.

Aim of the article: To generalize the results of a survey of lecturers from institutions of professional pre-higher and higher pedagogical education in various regions of Ukraine, to study educational documentation regarding the structuring of the content of psychological and pedagogical training for future teachers; and to substantiate recommendations for improving the content of psychological and pedagogical training for future teachers at different levels.

Research methods: Online survey of lecturers from institutions of professional pre-higher and higher pedagogical education to identify problematic issues in teaching psychological and pedagogical disciplines to future teachers at various educational levels; analysis of educational documentation for psychological and pedagogical disciplines (educational programs, syllabi, work programs, educational and methodological support/provision) in the training of future teachers of various specializations at the professional pre-higher education level, and at bachelor's, master's, and doctoral educational levels in 18 institutions of professional pre-higher and higher pedagogical education in various regions of Ukraine; prognostic analysis to substantiate recommendations for updating the content of psychological and pedagogical training for future teachers.

Results: Generalizing the survey results, it was found that lecturers are motivated to update the content of psychological and pedagogical disciplines, taking into account innovations (introduction of the New Ukrainian School, specialized senior high school, etc.), aiming for an appropriate structuring of the content of disciplines to form competencies defined in the professional standard and in higher education standards for a specific specialty, while also noting the stability and outdatedness of educational components, the lack of quality educational and methodological support, and the leveling of interdisciplinary connections, etc. The analysis of educational documentation for psychological and pedagogical disciplines allowed concluding the need to improve the content of psychological and pedagogical training for future teachers, which should occur through the introduction of content modules and topics from the theory and practice of psychopedagogy, educational personology, the actualization of historical and pedagogical ideas, and the implementation of cross-cutting content modules and topics in compulsory and elective disciplines concerning children's psychological traumas resulting from military actions, mental health issues in partnership with teachers, students, parents, and the community; and the creation of digital educational and methodological support for updating the content of compulsory psychological and pedagogical disciplines, etc.

Conclusions: Based on the results of empirical research (lecturer surveys, study of educational documentation for teaching psychological and pedagogical disciplines), recommendations were proposed at various levels – institutional (improving quality criteria for educational programs by the National Agency for Higher Education Quality

Assurance regarding human resources, specifically the need to develop teachers' professional competencies; determining the necessity of correlating the content of psychological and pedagogical disciplines with competencies defined in the professional standard; regulating educational partnership between institutions of higher pedagogical and general secondary education to respond to the challenges of war and post-war recovery of the country); management (improving psychological and pedagogical training for future teachers based on the theory and practice of psychopedagogy, educational personology, and the actualization of historical and pedagogical ideas; updating the content of the compulsory discipline "Pedagogy"; implementing cross-cutting content modules and topics on children's psychological traumas resulting from military actions, mental health issues in partnership with teachers, students, parents, and the community; creating digital educational and methodological support); professional (updating syllabi and programs of psychological and pedagogical educational components, taking into account the actualization of Ukrainian historical and pedagogical heritage to strengthen the nation-building context of the content of relevant disciplines; updating the content of psychological and pedagogical disciplines based on interdisciplinary integration with topics related to educational personology, mental health, inclusion, overcoming educational losses, psychodidactics, and media didactics) etc.

Keywords: *psychological and pedagogical training, future teachers, content of psychological and pedagogical training, competencies, recommendations.*

Стаття надійшла до редакції: 13 Березня 2025

Прийнято до друку: 19 Червня 2025